

Τζώρτζια Τουλιάτου (PhD)

Ψηφιακές Εγκαταστάσεις & Δημόσιος Χώρος

Abstract: Το παρόν κείμενο αναφέρεται στη σχέση μεταξύ Τέχνης και αστικού Δημόσιου χώρου. Συγκεκριμένα, επικεντρώνεται στις Ψηφιακές Τέχνες / Ψηφιακές Εγκαταστάσεις στον αστικό Δημόσιο χώρο. Βασίζεται στο γεγονός ότι η αλλαγή που επιφέρουν τα Ψηφιακά Έργα Τέχνης στην κατανόηση και την αντίληψη της τέχνης σήμερα, έχει επηρεάσει γενικότερα τα έργα που προτείνονται από καλλιτέχνες και καλλιτεχνικές ομάδες στους αστικούς Δημόσιους χώρους. Επίσης, συμμετέχει στην παγκόσμια συζήτηση σχετικά με το ότι η Εγκατάσταση Ψηφιακών έργων στον Δημόσιο χώρο έχει αλλάξει τον τρόπο με τον οποίο αυτός βιώνεται. Με αφορμή τους προβληματισμούς που προκύπτουν γύρω από το θέμα, συζητούνται ζητήματα που αφορούν στη σχέση μεταξύ Δημόσιου Χώρου και Τέχνης, εστιάζοντας στους τρόπους με τους οποίους αυτή η σχέση είναι σε θέση να δημιουργήσει έναν νέο πυρήνα κριτικής σκέψης για τον κάτοικο των μεγάλων αστικών δομών.

Key Words: Ψηφιακές Εγκαταστάσεις, Τέχνη, Αρχιτεκτονική, Δημόσιος Χώρος, Πολιτισμός

Presentation: Η Αρχιτεκτονική χαρακτηρίζει την σχέση της με την Τέχνη σε έναν δημόσιο διάλογο μέσω κυρίως δύο μορφών υπόστασης της: Ως το υπάρχον χτισμένο περιβάλλον που ορίζει θέσεις φιλοξενίας ενός έργου Τέχνης ή/και ως το χτισμένο περιβάλλον που έχει επικοινωνήσει από το έργο Τέχνης. Και στις δύο περιπτώσεις, τα Ψηφιακά έργα καθώς εγκαθίστανται, μεταβάλλουν οριστικά τα τμήματα ενός Δημόσιου αστικού χώρου.

Ο Δημόσιος χώρος είναι σημαντικός για την αστική κοινωνία, επειδή είναι (εν δυνάμει) το επίκεντρο της κοινωνικής και πολιτιστικής ζωής της. Το ερώτημα είναι, αν έχουμε τους Δημόσιους χώρους που μας αξίζουν και αν όχι, τί κάνουμε για αυτό; Μπορεί η Τέχνη να αποτελεί μια λύση στην τετελεσμένη αρχιτεκτονικά πόλη; Εδώ βρίσκεται ο πυρήνας των ατέλειωτων συζητήσεων για τις πολύπλοκες σχέσεις μεταξύ των εννοιών του Δημόσιου χώρου και της Τέχνης. Για παράδειγμα, υπάρχει ένας έντονος θεωρητικός λόγος που θέτει αυτή τη σχέση ως μια μορφή αισθητικής και κοινωνικής ενότητας στο αστικό δίκτυο. Συνδέεται ωστόσο με ερωτήματα, όπως: Είναι το αρχιτεκτονικό περιβάλλον ενός οποιουδήποτε Δημόσιου χώρου ικανό για να φιλοξενήσει ένα έργο Τέχνης, το οποίο μπορεί να τον συμπαρασύρει στις εννοιακές του προεκτάσεις; Μπορεί ένα έργο να μεταμορφώσει -μέσω ελάχιστων και οριακά διακριτικών ή όχι παρεμβάσεων- τον Δημόσιο χώρο ώστε να τον βιώνουμε με έναν περισσότερο συνειδητό τρόπο;

Αλλά σε κάθε περίπτωση, ένα έργο Τέχνης δεν μπορεί να επιβάλλει ρητορικά μια ορισμένη έννοια στον Δημόσιο χώρο, το μόνο που μπορεί να κάνει είναι να δώσει στον επισκέπτη -όταν αποτελεί δημιουργία νοημάτων- ένα δυνατό ερέθισμα ώστε να επαναθεωρήσει την επικοινωνία του με το περιβάλλον μέσα στο οποίο ζει. Υπό μια ποιητική ή/και μαζί αστική έννοια, ο Δημόσιος Χώρος μπορεί να θεωρηθεί ως ο τόπος της φυσικής εκδήλωσης των αξιών ή της απαξίας που καλλιεργεί εντός της μια κοινωνία. Έτσι, συχνά παρατηρείται μια εκ βαθέων α-σχεσιακή ροή μεταξύ Τέχνης και Δημόσιου χώρου και αυτή η κατάσταση εκπροσωπείται συχνά μέσω τυπικών ποιοτικών ιδιοτήτων, όπως, του «κοινού», του «χώρου» και της «τέχνης». Οι ιδιότητες αυτές απεικονίζονται φυσικά σε αστικές γεωγραφικές περιοχές (και με επίσημους όρους εκφράζονται) μέσα από έργα τοποθετημένα μεταξύ των κτιστών όγκων μιας πόλης και συγκεκριμένα στις ελεύθερες επιφάνειες που ο Δημόσιος χώρος προσφέρει, τα πάρκα και τις πλατείες. Αν όμως σκεφτούμε την προβολή ενός Ψηφιακού έργου, αυτή η «οριακή ή περιοριστική επιφάνεια» των κτιστών όγκων μετατρέπεται σε οσμωτική μεμβράνη σαν ένα στυπόχαρτο. Ο περιορισμός του αστικού χώρου έχει μεταβληθεί σε συσχετισμό: ο διαχωρισμός χώρου-έργου, η διαμετακόμιση της σχέσης τους, η δραστηριότητα των συνεχών νοηματικών ανταλλαγών (μεταξύ έργου και χώρου), βρίσκονται συνεχώς σε μια διαπραγματεύση στο επίπεδο της αντίληψης του ανθρώπου που τον διασχίζει. Το φυσικό (ή αρχιτεκτονικό) και το ψηφιακό (ή εικονικό) στοιχείο αμοιβαία αλληλο-απορροφούνται.

Αν μια κοινή ανάγκη για κάθε περίπτωση Δημόσιου χώρου είναι το να αποτελεί πεδίο επικοινωνίας σκεπτόμενων, χωρίς αποκλεισμούς, κοινωνιών τότε θα μπορούσαμε να σκεφτούμε τους πιθανούς τρόπους με τους οποίους το Ψηφιακό έργο και ο Δημόσιος χώρος θα μπορούσαν να σχεδιαστούν για να διευρύνουν, ο ένας την εννοιακή υπόσταση του άλλου. Ο Refik Anadol εργάζεται πάνω σε αυτό ακριβώς το ενδιάμεσο διάστημα που δημιουργεί η σχέση μεταξύ του φυσικού και του ψηφιακού χώρου, συγκεκριμένα, τη συνύπαρξη της αρχιτεκτονικής με τα media arts. Δημιουργεί στην Κωνσταντινούπολη και το Los Angeles έργα, τα οποία χαρακτηρίζονται από τη σταδιακή ανάπτυξη ενός εμποτισμένου περιβάλλοντος με την συμβολή της πανταχού παρούσας πληροφορικής. Πώς μεταβάλλεται η εμπειρία μας για τον χώρο μέσω της παρέμβασης των ψηφιακών αντικείμενων;¹ Είναι η ερώτηση που τον απασχολεί.

Με την λειτουργία ενός Ψηφιακού έργου, ο Δημόσιος χώρος, παύει να είναι απλώς η συγκεκριμένη υλική ουσία των δομημένων μορφών, ή, η μονιμότητα των αρχιτεκτονικών στοιχείων και των αστικών λεπτομερειών. Ενώ στις σταθερές επιφάνειές του εκτυλίσσεται κινούμενος ο αδιάκοπος πολλαπλασιασμός της Ψηφιακής Εικόνας, αναπτύσσεται μια καινούρια συνθήκη όπου χώρος και έργο μαζί, επηρεάζουν την αντίληψη μας για το τι είναι το αστικό

---

¹ <https://tinoshwanemann.wordpress.com/2014/01/13/projection/>

περιβάλλον στο οποίο βρισκόμαστε. Υπό αυτήν την έννοια, μπορούμε να καταλάβουμε την σκέψη που θεωρεί ότι οι Ψηφιακές Εγκαταστάσεις στον Δημόσιο χώρο αποτελούν δομές ανατροπής της αρχιτεκτονικής ισχύος, καθώς μόλις εμφανίζονται σε παρασύρουν στον όμορφο κόσμο της αμφισβήτησης. Έτσι κι αλλιώς έχουμε να αντιμετωπίσουμε το ερώτημα ενός βασανιστικά λογικού εαυτού: Πώς ξέρουμε που είμαστε; Και: Ποιοι είναι οι περιορισμοί; –γιατί πάντα υπάρχουν τα στοιχεία εκείνα που ορίζουν την ταυτότητα ενός χώρου θέτοντας μας περιορισμούς προς την χρησιμότητά του. Εδώ, είναι σημαντικό να παρατηρούμε τον τρόπο με τον οποίο ενεργοποιούνται οι αισθήσεις μας στην επαφή μας με τα διαφορετικά στοιχεία του περιβάλλοντα χώρου. Πρωτίστως γιατί το να κινούμαστε ελεύθερα σε έναν Δημόσιο αστικό χώρο (σε οποιονδήποτε χώρο) προϋποθέτει το να γνωρίζουμε τη φύση του, που σημαίνει μεταξύ άλλων, το να μπορούμε να κατανοούμε την πολυσήμαντη ταυτότητα του.

Και καθώς η ταυτότητα ενός χώρου ενέχει πολλών ειδών αντιφάσεις, αφήνουμε τις πληροφορίες που παίρνουμε από αυτόν να καταγράφονται ως υποσυνείδητες γνώσεις: περπατάμε ή στεκόμαστε χωρίς να προσέχουμε αρκετά, μέχρι την στιγμή που θα «συμβεί» ένα απροσδόκητο γεγονός και θα ανατρέψει την ιδέα μας για το που βρισκόμαστε. Από το 1977 μέχρι σήμερα, η Jenny Holzer δημιουργεί τα “Truisms” και θα σταθώ λίγο σε ένα μέρος τους, στις Εγκαταστάσεις που ονόμασε Theatre Marquees². Στον διαγραμμισμένο χώρο στις μαρκίζες που κάποτε διαφήμιζαν εκδηλώσεις των θεάτρων στον 42ο δρόμο της Νέας Υόρκης, προβάλλει το 1993 φράσεις όπως, «*Το να Γλιστράς στην Τρέλα Είναι Καλό, Μόνο και Μόνο Χάρην Σύγκρισης*», ή, «*Είναι προς το Συμφέρον σου να Βρεις ένα Τρόπο να Είσαι Πολύ Τρυφερός*», ή, «*Η Ζωή δεν Είναι Πρόβα*».³

Εδώ, μπορούμε να δούμε καθαρά την μετωνυμία που είναι κρυμμένη στην προφανή θέση των Ψηφιακών Εικόνων/Κειμένων της Holzer. Για μία ελάχιστη στιγμή ο συγκεκριμένος Δημόσιος χώρος στον 42ο δρόμο μετατοπίζεται σε ένα παράλληλο, μη-ορατό χωροχρονικό «γεγονός». Πέρα από τις προεκτάσεις του νοήματος αυτών των φράσεων για τον καθένα μας, κάτι που μας επισημαίνει το συγκεκριμένο έργο είναι ότι, από τη στιγμή που ένας γεωγραφικός χώρος ρυθμίστηκε μία φορά σύμφωνα με τη γεωμετρία του αστικού περιβάλλοντος, ο χρόνος είναι πλέον οργανωμένος σύμφωνα με ανεπαίσθητους τεχνητούς κατακερματισμούς του χρονικού διαστήματος.

---

² https://www.vice.com/en_us/article/8x8bd5/jenny-holzers-art-is-powerful-on-and-off-screen

³ *Slipping into Madness is Good for the Shake of Comparison, It is in your Self-Interest to find a way to be Very Tender, Life is not a Rehearsal.*

Ωστόσο, ο Δημόσιος χώρος δεν είναι μόνο μια σειρά ορατών εκφάνσεων ενός αστικού πλέγματος ή της αισθητικής των όγκων που συναρμολογούνται κάτω από τον ήλιο. Αποτελεί και μια συνθήκη που βιώνεται κατά την διάρκεια της νύχτας, όπου, όποιο φως εκπέμπεται αποκτά σημαντική υπόσταση και όποιος ήχος συμβαίνει αποκτά ιδιαίτερη σημασία. Η όραση και η ακοή οξύνονται, έτσι, φως και ήχος μεταβάλλουν σε μια διαφορετική οντότητα αυτό που γνωρίζαμε ή προσεγγίζαμε μέσα από μια φανταστική δυνατότητα κατανόησης του χώρου την ημέρα.

Και καθώς οι αισθήσεις μας οξύνονται σε μια νυχτερινή βόλτα στην πόλη, μια Ψηφιακή Εγκατάσταση μεταβάλλει εκείνο στο οποίο δεν συμβαίνει τίποτα σε αυτό που «κάτι» συμβαίνει (στην αντίληψη μας). Μπροστά από ένα Ψηφιακό έργο, μια μεγάλη έκταση συμβάσεων εμφανίζεται συμπυκνωμένη. Τι περιμένουμε να δούμε; Τι θα ήταν αυτό που αν βλέπαμε θα αγκύλωνε επιτέλους το περιπλανώμενο ενδιαφέρον μας; Ωστόσο, από την στιγμή που αρχίζουμε να παρακολουθούμε ένα Ψηφιακό έργο, όλα είναι εκεί για να ιδωθούν με την αμεσότητα ενός στιγμιαίου βλέμματος.

Τα Ψηφιακά έργα με την άυλη φύση τους δίνουν ορατή μορφή στον αφηρημένα κοινό κόσμο που μοιραζόμαστε, έναν κόσμο που αλλάζει χωρικά από βήμα σε βήμα, χρονικά από στιγμή σε στιγμή. Επιπλέον, ως εκφραστική και δημιουργική πράξη διασχίζουν συνεχώς το όριο μεταξύ αβεβαιότητας και ισορροπίας καθώς διατυπώνουν μια αισθητική και κριτική θέση. Έτσι, όταν βρισκόμαστε σε ένα τέτοιο περιβάλλον υπάρχει κάτι το οποίο αναπτύσσει την σκέψη μας ενώ παράλληλα μοιάζει να μας υπενθυμίζει κάτι το οικείο και το παράξενο μαζί.

Κατά προέκταση, το Ψηφιακό έργο δείχνει να επιμένει σε μια επικοινωνία με την κοινότητα που βιώνει τον εκάστοτε Δημόσιο χώρο που το φιλοξενεί. Στην πραγματικότητα, η επικοινωνία μας με το Ψηφιακό έργο μοιάζει με μια αργά απελευθερωτική διαδικασία, η οποία δημιουργεί για μας «κάψουλες» χρονικών διαστημάτων μέσα στις οποίες μπορούμε να σκεφτούμε και να αποφασίσουμε σχετικά με το πως το έργο επιδρά σε εμάς. Αυτή η χρονική στάση στην αβεβαιή περιπλάνηση μας μεταξύ του τι γνωρίζουμε για έναν χώρο και του τι πραγματικά «συμβαίνει» σε αυτόν, μας προσφέρει επιπλέον την δυνατότητα να κατανοήσουμε την πολυσήμαντη προαναφερθείσα ταυτότητά του Δημόσιου χώρου στον οποίο βρισκόμαστε.

Ο Doug Aitken για το έργο *SONG 1* (2012) περιτύλιξε το εξωτερικό ενός κυκλικού κτιρίου με προβολές video 360 μοιρών, χωρίς ορατή συρραφή μεταξύ τους, μεταμορφώνοντας το ουδέτερο γκρι σκυρόδεμα του Μουσείου Hirshhorn στην Washington D.C. σε μια οπτικοακουστική μεμβράνη. Πρόκειται για μια εγκατάσταση, η οποία προβάλλεται κάθε βράδυ από το ηλιοβασίλεμα έως τα μεσάνυχτα στους εξωτερικούς τοίχους του κτηρίου. Χρησιμοποιεί 11 βιντεοπροβολείς υψηλής ευκρίνειας που λειτουργούν ταυτόχρονα ώστε να καλύψουν ολόκληρη

την επιφάνεια του με video, δημιουργώντας ένα πανοραμικό σάρωμα του κτηρίου. "Είχα το ένστικτο ότι θα μπορούσε (το έργο) να κάνει το κέλυφος διαφορετικό. Κάπως, με κάποιον τρόπο, αυτός ο όγκος, θα μπορούσε να ενεργοποιηθεί.", λέει σε συνέντευξή του στο Wired.

Το *SONG 1* αναφέρεται στο τραγούδι του 1934 "*I Only Have Eyes for You*"⁴ το οποίο συνεχώς επαναδιατυπώνεται (και συνεπώς επαναπροσδιορίζεται στην αντίληψή μας) καθώς ξετυλίγεται πάνω από την μεγάλη, κυκλική επιφάνεια του μουσείου.⁵ Αυτή η υπερέκθεση προσελκύει την προσοχή μας στο βαθμό που προσφέρει έναν κόσμο χωρίς αντίποδες και χωρίς κρυφές ή «τυφλές» πτυχές. Την ίδια στιγμή, καθώς ένα Ψηφιακό έργο είναι εφήμερο στη διάρκειά του, η ψευδαίσθηση της εγγύτητας διαρκεί ελάχιστα, αφήνοντας πίσω της την ανάγκη για κατανόηση της κοινωνίας που μεγαλώνει ετεροτοπικά σε ένα ανοιχτό σύστημα ανατροφοδότησης που δημιουργείται για το άτομο και την πόλη, τον «θεατή» και το «έργο». Καταθέτει έτσι, μια κριτική για το πώς η εμφάνιση σύνθετων σχέσεων μεταξύ των ατόμων και των Δημόσιων χώρων προκαλεί συμπεριφορές, λέει ιστορίες και μας κάνει να σκεφτούμε την διαδικασία του σχεδιασμού χώρου και έργου ως έναν κόμβο διεύρυνσης του αστικού μας πολιτισμού.

Στις Ψηφιακές Εγκαταστάσεις του Krzysztof Wodiczko που προβάλλονται σε Δημόσιους χώρους βλέπουμε μετανάστες, επιζώντες οικογενειακής βίας, διαλυμένους βετεράνους πολέμου. Συγκεκριμένα, στο έργο του *Homeless Projection: Place des Arts*⁶ που παρουσίασε το 2014, σώματα και φωνές άστεγων που συχνάζουν στο κέντρο του Montreal στο Quebec γεφυρώνουν με τις αφηγήσεις τους την πολυεπίπεδη επιφάνεια του Théâtre Maisonneuve με αποτέλεσμα το κτήριο να μεταβάλλεται σε ένα κύτταρο που περιβάλλει (στο εσωτερικό του) έργα τέχνης και ταυτόχρονα περιβάλλεται (στο εξωτερικό του) από ένα έργο τέχνης.

Ο Δημόσιος χώρος ζητά από ένα έργο μια σκέψη in situ, το έργο πρέπει με κάποιον τρόπο να ανήκει σε αυτόν και σε κανέναν άλλο. Όχι μόνο: Η δημιουργία ενός Ψηφιακού έργου που απευθύνεται σε έναν Δημόσιο χώρο δεν είναι απλώς θέμα επίλυσης των αιγιμάτων που θέτει ο αστικός ιστός. Η ίδια η δημιουργία ενός Ψηφιακού έργου σημαίνει το να ασχολείσαι με τον χώρο και με αυτό που δεν είναι - αλλά θα μπορούσε να είναι. Ακόμα περισσότερο, το άυλο του Ψηφιακού μέσου, η παροδικότητά του και η κυρίως «νυχτερινή» του ζωή μας καλεί να ασχοληθούμε με το αναπάντεχο, το μη-προβλέψιμο και για αυτόν τον λόγο, το καινούριο και το ενδιαφέρον. Αν η ύπαρξή τους σημαίνει ότι κάποιος ασχολείται με τη δημιουργία του «νέου», τότε έχουμε μια προκλητικά ενδιαφέρουσα προοπτική για το μέλλον, για «έναν κόσμο που έρχεται».

---

⁴ Composer Harry Warren. Lyricist Al Dubin. Written in 1934 for the film 'DAMES'

⁵ <https://www.wired.com/2012/04/doug-aitken-song-1/>

⁶ <https://macm.org/en/exhibitions/krzysztof-wodiczko-homeless-projection-place-des-arts-2014/>

Οι ιδέες για τις σχέσεις μεταξύ της πραγματικής και της συναισθηματικής αντίληψης του χώρου, της υλικής πραγματικότητας και της συνήθειας με την οποία βιώνεται, της έκφρασης μιας αισθητικής και ταυτόχρονα κριτικής θέσης, της επιθυμίας ή πρόθεσης αλληλεπίδρασης σωμάτων και χώρων, εννοιών και συναισθημάτων, μπορούν να μελετηθούν υπό το πρίσμα μιας αναθεώρησης: Με βάση την υπόθεση ότι η σκέψη είναι επαναστατική, ακριβώς επειδή δημιουργεί νέες ιδέες στην έκταση που ορίζει το τώρα και το έπειτα. Η ίδια διανοητική επαναστατικότητα διέπει και την δημιουργία του Ψηφιακού έργου. Έτσι, θα μπορούσαμε να δούμε τα Ψηφιακά έργα που ενσωματώνονται στις επιφάνειες των Δημόσιων χώρων σαν έννοιες καθεαυτές, ως νέες ιδέες (ίσως και άγνωστες) που ανταποκρίνονται σε παρόντα, πραγματικά ζητήματα.

Τα Ψηφιακά έργα συχνά μοιάζουν με ένα ιδιαίτερο φακό μέσω του οποίου μπορούμε να καταλάβουμε τι δεν είναι και τι θα μπορούσε να είναι αυτός ο κόσμος. Υπό αυτήν την έννοια, μια Ψηφιακή Εγκατάσταση στον Δημόσιο χώρο περιέχει τους σπόρους των μελλοντικών συμπεριφορών και πρακτικών που θα εγγραφούν στο χώρο αυτό. Στην πραγματικότητα, έχουμε να κάνουμε με τη σχεδιαστική μετατροπή εικόνων της φαντασίας, της μνήμης και της σκέψης, σε κάτι το «πραγματικό». Είτε πρόκειται για μνήμες, εμπειρίες, προτάσεις, δηλώσεις, οργανώσεις ή στρατηγικές, το Ψηφιακό έργο υπάρχει ως μια βαθιά ανατρεπτική δύναμη, με την ευρύτερη έννοια, που συνίσταται στην πολυδιάστατη εμπλοκή διαφορετικών θέσεων και συζητήσεων. Ο σχεδιασμός ενός Ψηφιακού έργου για έναν Δημόσιο χώρο δεν είναι μόνο ένα έργο που μπορεί και βλέπει τι-θα-γίνει-μετά ή ένα έργο για την κατανόηση μιας πραγματικότητας-όπως-έχει-τώρα, είναι επίσης, ένα μέσο που διασχίζει μια πληθώρα άλλων δυνάμεων, πολιτικών, οικονομικών, κοινωνικών, πολιτιστικών και θεσμικών. Προς το παρόν, ας μείνουμε στη σκέψη ότι ένα Ψηφιακό έργο, εφήμερο ανάμεσα στους χώρους που ζούμε, στον χρόνο που έχουμε, δεν αποτελεί μόνο μια υπενθύμιση του μοτίβου που επαναλαμβάνουμε καθώς ζούμε, αλλά, προτείνει και τη δημιουργία μιας υπόθεσης για να συνειδητοποιήσουμε τον πολιτισμό που δημιουργούμε.